

Kareda küla ajalugu 6.

Esna koolimaja (ehitatud 1867. a).

Kool oli valla ülalpidamisel ja seetõttu ka valla kontrolli all. Näiteks 1877. aastal käisid päris mitmel korral kooli kontrollimas koolivanem Taavet Tip, kiriku võõrmünder Taavet Wiisel ja vallatalitaja Jüri Wolk. Tavaliselt ei jäänud nad õppeedukusega rahule ja leidsid, et «kaks asja, mis õppimist eddasi aitavad, need on: lapse omma hea tahtmine ja hirm, mis õppimisele jõudu andvad». Hirmu jagati muidugi viitsa abil, aga üllatav on asjaolu, et võõrmünder ja vallatalitaja andsid oma allkirja kooli protokolliraamatusse kolme risti näol.

Koolis tuli sel ajal käia kolm talve. 1877. aastast alates aga kohustati neid lapsi, kel kolm koolitalve seljataga, veel ühe aasta jooksul neli päeva nädalas koolis käima. Osal lastest ei olnud see võimalik ning siis lubas koolikohus neil koolis käia ühe päeva nädalas. Põhjusteta puudumise eest trahviti õpilaste vanemaid. Koolis õpetati lugemist, kirjutamist, rehkenda-

mist, pilbilugu ja laulmist.

Kooliõpetaja pidi varasemal perioodil arvestama mõjukamate peremeeste tahtmist, sest vastasel juhul ta lihtsalt vallandati. Koolmeister oli tol ajal ka põluharija. Kooli kohast saadav tulu oligi tasuks õpetamise eest. 1902. aastal oli koolmeisteri kasutada maa suurusega 11 tiinu 224 ruutsülda. Hiljem tasus vaid kooliõpetajale ka rahas. 1914. aastal sai kooliõpetaja Karl Kaagover palka 90 rubla. Viimane olnud väga järsk ja tujukas mees ning tal olnud konflikte naabruses elavate taluperemestega. Tõulilainud peremehel oli targem oma laps teise kooli panna. Nii pidi Mart Selli, kes elas koolimajast paarisaja meetri kaugusel, käima 5 km kaugusel Koordis.

1940. aastal nimetati kool Esna Algekooliks ja see töötas vallavalitsusest lahus. Sellest ajast alates on kooli osatähtsus küla elus jällegi tõusnud. Lapsed esinesid külarahvale vali-

miste ajal ja riiklikel pühadel. Hiljem, kolhoosikorra ajal, esineti ka kolhoosnike üldkoosolekutel.

Pärast Esna Algekooli lõpetamist õppisid lapsed edasi Oõla 7kl koolis, alates viimase likvideerimisest 1958. aastal Peetris. 1970. aastal lõpetas Esna Algekool tegevuse, sest õpilasi oli liiga vähe. Sellest ajast alates käivad Kareda küla lapsed Peetri 8kl koolis.

Teadaolevad õpetajad Esna Vallakooli perioodil:

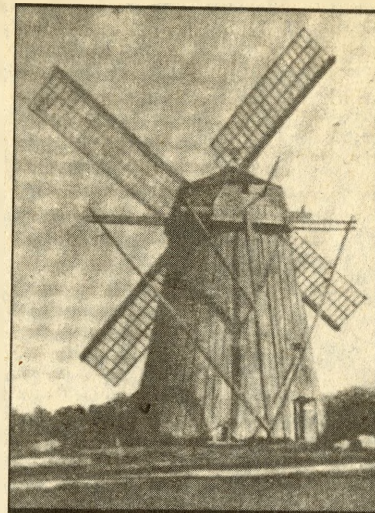
Hans Douglas, Hans Stenberg, Tõnis Truu 1871–1889, Jüri Toiker 1889–1900, Mart Soosaar 1900–1909, Karl Kagover 1909–1917, Aliide Allveis 1917–1919, Gustav Tamm 1917–1933, Erich Kurik 1933–1940, ja Esna Algekooli perioodil: Johanna Loosaar 1940–1954, Juuli Lillepalu 1954–1958, Ksenja Ennola 1954–1958, Aino Veebel 1956–1960, Hilja Reidma 1958–1970, Elvi Sikk 1960–1970.

Esna vallavalitsuse materjalide järgi on võimalik välja selgitada ka mõned küla ärksamad ja

haritumad mehed varasemal perioodil. Üheks oli olnud vallatalitaja Villem Rute. Kodanlikul perioodil kerkisid esile Aleks Allvee ja Heinrich Gustel. Mõlemad mehed olid ise hea hariduse saanud ning panid seetõttu rõhku ka oma laste koolitamisele. Allvee neljast lapsest sai kõrghariduse kolm. Kõrgema hariduse püüd on ausse tõusnud noorema põlvkonna juures. Rambi perest on surnud kaks kõrgharidusega agronoomi. Ado Arnoldi poeg Seire lõpetas TRÜ bioloogina ja tegeleb nüüd teadusliku tööga. TRÜ kehakultuuriteaduskonna lõpetas Meelis Antsu poeg Seire.

Juba kaugemast minevikust mäletatakse noorte kooskäimisi suviti kiige juures. Kiikesid on aja jooksul külas olnud mitmes kohas. Varaseim, mida teatakse, oli asunud külast väljas Niida metsas künkal. Kiigeplatsil oli mängitud ringmänge ja lauldud. Tantsiti aga külasimmanitel, mis toimusid mõne talu reheeluses. Tants käis löötspilli, hiljem ka grammofoni saatel.

Selle sajandi alguses oli noorte armastatumaks jalutuspai-gaks külast Esna mõisa viiv allee. Mõisast jalutati edasi Kabe-limäele, kus asus Grünvaldi pere-konnakalmistu. Sinna on maetud üle 80 selle suguvõsa liikme.

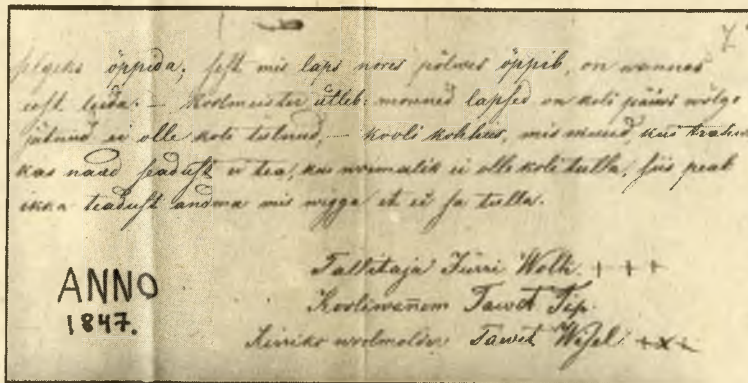
Sajandi algul Kareda küla Vaino talu maadele ehitatud tuuleveski. Lammutati 1947. a.

Kolhoosiajal said traditsioonilisteks lõikuspeod. Jaanikõhtutel tuli külarahvas kokku küla keskel asuva pitsikuuri juurde. Selle lähedusse olid külanõored ehitatud kiige ja rajanud palliplat-si. Väljas põles jaanituli, pitsikuuris tantsiti.

Kareda külast on surnud kaks NSV Liidu meistersportlast motosportis – õed Virve ja Olime Gustelid. Spordivaim on püsinud külas pidevalt. Suvehütet kogunevad külanõored nüüdki palli mängima.

Külas on olnud ka huvitavate harrastustega inimesi. Neist üks oli graveerija Erich Kattenberg. Meisterdas figuree looduslikest materjalidest, tegeles maalimisega, valmistas külarahvale sõrmuseid ja muid ehteid. Koos abikaasa Almaga tegi nahkehistöid. Tema töödega võib tutvuda endises Vägara talus. Lahke pere-naine viib külalise alati tuppa, mis on kui väike muuseum, ja annab seletusi.

Kõrvallatus elab mees, kelle hobiks on vanade raamatute, kalendrite ja kaartide kogumine. Tema nimi on Ants Seire. Eriti täiuslik on tema kalendrite kollektsioon.

Fotokoopia Esna kooli protokollist. Osa koolikatsumise komisjoni liikmeid tõestas oma allkirja kolme ristiga.